

DİRENÇ:

Nefretten ve Dezenformasyondan
Arınmış Bir Medya için

TÜRKİYE'DE ÇEVİRİMİÇİ MEDYA ORTAMINDA NEFRET VE DEZENFORMASYON ANLATILARI

Sinem Aydınlı

TÜRKİYE

DİRENÇ: Nefretten ve Dezenformasyondan Arınmış Bir Medya için

“Direnc: Batı Balkanlar ve Türkiye’de nefret propagandası ve bilgi kirliliğinin önlenmesi, medya özgürlüğünün yeniden tesisi için sivil toplum hareketi” isimli bölgesel proje Avrupa Birliği partner örgütleri [SEENPM](#), [Arnavutluk Medya Enstitüsü](#), [Mediacentar Sarajevo](#), [Kosovo 2.0](#), [Karadağ Medya Enstitüsü](#), [Makedonya Medya Enstitüsü](#), [Novi Sad Gazetecilik Okulu](#), [Barış Enstitüsü](#) ve [bianet](#)’in desteğiyle uygulamaya konulmuştur.

Bilgi: <https://seenpm.org/>
İletişim: admin@seenpm.org

TÜRKİYE’DE ÇEVİRİMİÇİ MEDYA ORTAMINDA NEFRET VE DEZENFORMASYON ANLATILARI

TÜRKİYE

Yazar: Sinem Aydınlı

Editör, bölgesel öncü araştırmacı: Brankica Petković

Çeviri/Redaksiyon: Sinem Aydınlı

Dil editörü: Fiona Thompson

Tasarım: Špela Kranjec for Filip Kranjec s.p., Ljubljana, Slovenia

Yayıncı: bianet, İstanbul, SEENPM, Tiran ve Barış Enstitüsü, Ljubljana

İstanbul, Kasım 2020

© bianet, SEENPM, Barış Enstitüsü ve yazar

South East European Network
for Professionalization of Media

Bu belge, Avrupa Birliği’nin mali desteği ile hazırlanmıştır.
İçeriği tamamen yazarın ve yayıncıların sorumluluğundadır
ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmayabilir.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	4
2. YÖNTEM VE HEDEF GRUPLAR	5
3. Vaka 1: SURİYELİ MÜLTECİLERE KARŞI DÜŞMANLIK	7
4. Vaka 2: SİYASİ MUHALEFET	10
5. Vaka 3: HÜKÜMETE MUHALEFET EDEN ELEŞTİREL GAZETECİLER	12
6. Vaka 4: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ SAVUNUCULARI OLARAK KADINLAR	14
7. İHTİYAÇLARA İŞARET EDEN MEVCUT DURUM	17
8. SONUÇ	18
9. POLİTİKA ÖNERİLERİ	19
Literatür ve kaynaklar	21
Yazar Hakkında	23

TÜRKİYE'DE ÇEVİRİMİÇİ MEDYA ORTAMINDA NEFRET VE DEZENFORMASYON ANLATILARI

Sinem Aydınlı

1. GİRİŞ

Türkiye'de hükümetin sosyal medyaya sıkı kısıtlamalar getiren yasalar çıkarmasına ek olarak, sosyal medya platformlarının geçici olarak, kimi çevrimiçi haber içeriklerinin ise tamamen erişime engellenmesi Ekim 2020 itibarıyla devam ediyor. Aynı zamanda, BİA Medya Gözlem Raporları ve bianet haberlerinde işaret edildiği gibi, iktidar politikalarını desteklemeyen gazetecilerin çevrimiçi faaliyetleri nedeniyle gözaltına alınmaları, tutuklanmaları, yargılanmaları özellikle Covid-19 salgını sırasında da sözkonusuydu.

1 Ekim 2020 tarihinde yürürlüğe giren 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçların Önlenmesine Dair Kanun", muhalif sesleri susturmaya yönelik bir girişim olarak yorumlandı.¹ Basın özgürlüğüne yönelik baskılardan sonra, kimi gazetecilerin mesleklerini yapabilecekleri bir alan olarak sosyal medyayı kullandıkları bir ülkede, bu kanunun "iktidarın çevrimiçi içeriği sansürleme becerisini daha da güçlendireceği", ve Türkiye'deki gözetleme mekanizmalarının hala bir endişe kaynağı olduğu düşünülüyor.²

Bununla birlikte, 5651 sayılı kanundaki yeni kurallar ve kısıtlamalar, Türkiye'de çevrimiçi medyada nefret söyleminin ve dezenformasyonun yayılmasına karşı uygulanmıyor. Üstelik Türkiye'de sosyal medyada nefret söylemini görünür kılmak için ne devlet tarafından yapılandırılmış bir mekanizma ne de sivil toplumun kurduğu bir özdenetim mekanizması var. Sadece kimi kullanıcıların (konuya bağlı olarak kimi zaman halkın çoğunluğu da olabilir) ve muhalefetin tepkisi, nefret söyleminin görüldüğü gönderilerdeki anlatıyı tersine çevirerek ve karşı gönderi yayınlayarak ya da yorumda bulunarak, iktidara yakın çevrimiçi medyadaki nefret söylemine karşı bir farkındalık yaratıyor. Bu raporla, sivil

Türkiye'de sosyal medyada nefret söylemini görünür kılmak için ne devlet tarafından yapılandırılmış bir mekanizma ne de sivil toplumun kurduğu bir özdenetim mekanizması var.

1 Turkey's new social media bill aimed at "silencing dissenting voices and making money". 22 Temmuz 2020 <http://bianet.org/english/politics/227842-turkey-s-new-social-media-bill-aimed-at-silencing-dissenting-voices-and-making-money> [Erişim 17 Ekim 2020]

2 Bir üstteki nota bakınız

toplumun tepki gösterme, karşı anlatılar geliştirme ve dezenformasyonu çürütme yeteneğini geliştirmeye yönelik gerekenlerin ne olduğunu göstermek için çeşitli yeni medya formlarındaki nefret ve dezenformasyon anlatılarının kalıplarını ve örneklerini belirlemeyi amaçlıyoruz.

Resilience projesinin “Türkiye’de Nefret ve Propaganda Medyası: İlişkiler, Modeller ve Kalıplar”³ başlığıyla yayınlanmış olan ilk raporu esas alınarak, nefret anlatıları analizinin odağında mülteciler, siyasi muhalefet, gazeteciler ve kadınlar olmak üzere dört hedef grup seçildi ve çevrimiçi medyada bu anlatıların temel unsurları değerlendirilmeye alındı. Bir sonraki bölüm, yöntem ve hedef grupların seçimi, vakalar ve seçilen dönem hakkında ayrıntılı bilgi veriyor. Takip eden dört bölüm ise her bir hedef gruba ayrıldı. Sonuç bölümü, araştırmamızın temel bulgularını özetliyor ve Türkiye’de nefret söylemiyle mücadele için acil ihtiyaçlara işaret ediyor. En sonda, çevrimiçi medyada nefret söylemi ve dezenformasyonla mücadelede daha ileri adımlar atılması için birkaç politika önerisi listeliyoruz.

Türkiye’de çevrimiçi medyada nefret söylemi ve dezenformasyona odaklanan bu rapor, Ağustos - Ekim 2020 tarihleri arasında yapılan araştırmaya dayanarak, Resilience projesi kapsamındaki ilk raporun devamı niteliğindedir.⁴

2. YÖNTEM VE HEDEF GRUPLAR

Her bir hedef grup için Haziran 2019 ile Haziran 2020 arasındaki dönemden örnekler seçildi. Belirlenen zaman diliminde, bir vaka (olay) ile ilgili olarak (1 veya 2) çevrimiçi medya ve sosyal ağ örneklerini belirledik ve her hedef gruba bağlı olarak bu dönemi takip eden bir veya iki haftalık bir süre için veri topladık.

SEÇİLEN VAKALARA VE MEDYA ÖRNEĞİNE GENEL BAKIŞ

Tablo 1

GRUP	VAKA (OLAY)	ZAMAN DİLİMİ	ÇEVİRİMİÇİ MEDYA	SOSYAL AĞ
Suriyeli mülteciler	Türkiye'nin Kuzey Suriye'ye Askeri Operasyonu	9 - 21 Ekim 2019	BBC Türkçe YouTube Kanalı	Twitter
Siyasi Muhalefet	Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) cezaevindeki eski eşbaşkanı Selahattin Demirtaş'ın Devran adlı kitabından sahneye uyarlanan oyuna ilişkin haberler	11 - 17 Ocak 2020	Medyascope ve T24 YouTube Kanalları	Twitter
Muhalef Gazeteciler	Can Dündar'ın “kaçak” mal varlığına ilişkin haberler	9-16 Mayıs 2020	haber7.com	Twitter
Kadın	İstanbul Sözleşmesi Tartışmaları	11-18 Mayıs 2020	Akit TV YouTube Kanalı	Twitter

³ “Hate and Propaganda Media in Turkey: Affiliations, Models and Patterns” <https://seenpm.org/wp-content/uploads/2020/09/Resilience-research-publication-1-TK-ENG.pdf> [Erişim 26 Ekim 2020]

⁴ Bir üstteki nota bakınız

Öncelikle, 9 Ekim 2019'da Türkiye'nin Kuzey Suriye'de başlattığı operasyon sırasında BBC Türkçe servisinin YouTube kanalında yayınlanan haber videolarının altındaki yorumlar üzerinden Suriyeli mültecilere yönelik düşmanlık dilini analiz ediyoruz. Bunun için, Suriye'de Türkiyeli askerlerin hayatını kaybetme haberlerinin çıkmaya başlamasıyla birlikte Suriyelilere yönelik düşmanlık dilinin arttığını belirtmek için daha fazla zamana (neredeyse 2 hafta) ihtiyacımız vardı. Buna ek olarak, #Suriyeliler etiketi Ekim 2019'da bir numaralı öge olarak *trend* olduğu için, #Suriyeliler etiketi altındaki yorumları da Özdüzen & Korkut & Özdüzen (2020) çalışmasında kullanılan tweet veri setine (40K'dan fazla)⁵ dayanarak analiz ettik.

İkinci hedef grup olan "siyasi muhalefet" ile ilgili analiz, Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) cezaevindeki eski eşbaşkanı Selahattin Demirtaş'ın *Devran* isimli kitabından 11 Ocak 2020'de sahneye uyarlanan bir oyuna dair haberlerle ilgili. Gazetelerin online versiyonlarında çıkan haberlerin analizine ek olarak, online haber portalları T24 ve Medyascope'ta tarafından yayınlanan haber videoları altındaki yorumları değerlendirdik.

Üçüncü hedef grup, 33 gazeteci ve medya çalışanının 2019'da TMK uyarınca gazetecilik veya siyasi davalar kapsamında toplam 63 yıl 11 ay hapis cezasına çarptırıldığı⁶ Türkiye'deki "gazeteciler." Bu gazetecilerden biri 2016'da silahlı bir saldırıda hedef alınan Can Dündar. Bu kez, 9 Mayıs 2020'de kimi iktidar yanlısı medya organlarında Dündar'ın sözde "kaçak mal varlığı"na dair yayınlanan haberlerin analizini yapıyoruz. Bu analizi hükümet yanlısı bir çevrimiçi medya olan haber7.com'da yayınlanan haberi ve altındaki yorumları değerlendirerek yapıyoruz ve ayrıca AKP trolleri ve bazı Twitter fenomenlerinin tweet'lerini inceleyerek Dündar'a karşı düşmanlık dilinin nasıl kullanıldığını örneklendiriyoruz.

Son olarak, Türkiye'de İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik eleştiri ve iddiaların 2020 yılı Mayıs ayında artması ve kadın hakları konusunda kamuoyunu yanıltma amacıyla dezenformasyona neden olan tartışmaları referans alarak kadına yönelik ayrımcı anlatıları örneklendiriyoruz. Bazı gazetelerin çevrimiçi versiyonlarında yayınlanan köşe yazıları ve kimi gazetecilerin Twitter gönderilerini incelerken, #istanbulsözleşmesinehayır etiketi altında, kullanıcıların Twitter paylaşımları ve takipçilerinin yorumları da analiz ediyoruz.

5 Ozduzen&Korkut&Ozduzen (2020) çalışmasındaki analizlerinin temelini oluşturan bu Tweet veri setini sağlayan Cansu Özdüzen'e teşekkür ederiz.

6 Medya Gözlem Raporu BIA Media Monitoring 2019.

<https://bianet.org/5/100/218959-the-ends-justify-the-means-in-purging-critical-media>

[Erişim 17 Ekim 2020]

3. Vaka 1: SURIYELİ MÜLTECİLERE KARŞI DÜŞMANLIK

Türkiye’de 2019 yılında neredeyse 3,7 milyon Suriyeli “geçici koruma” altındaydı.⁷ Türkiye, Afganistan, Irak ve diğer ülkelerden sığınmacı barındırmasına rağmen medyada Suriyeli mültecilerin temsilinin öne çıktığı görülüyor. Hrant Dink Vakfı’nın “Medyada Nefret Söylemi ve Ayrımcı Söylem 2019 Raporu”na göre 2019 yılında, 760 nefret söylemi ile Türkiye mediasında en çok hedef alınan ikinci grup Suriyeliler oldu. Kimi milliyetçi ve ırkçı medya da Suriyelilerin Türkiye’deki varlıklarına yönelik düşmanlık duygusunu besliyordu.

9 Ekim 2019’da Suriye’nin kuzeyinde başlatılan sınır ötesi askeri operasyonu ya da resmi adıyla “Barış Pınarı Harekatı”nı takip eden kimi haberler ve yazılarda, Suriyeliler sadece Türkiye’deki varlıkları nedeniyle hedef alındı. Türkiye’deki Suriyelilere yönelik ırkçı tweetlerin operasyonun hemen ardından yüzde 95 oranında arttığı belirtiliyor (Özdüzen & Korkut & Özdüzen 2020). İktidar operasyonun amacını, “[Türkiye’nin] güney sınırında terör koridoru oluşturulmasını önlemek” ve Suriyeli mültecilerin geri döneceğine inanılan ve güvenli bölge olarak adlandırılan “bölgeye barış getirmek” şeklinde açıklamıştı.⁸

İlk olarak 9-21 Ekim 2020 tarihleri arasında BBC Türkçe’nin YouTube kanalında yayınladığı üç haber videosunu inceledik. Birinci [1] ve ikinci [2] videolar operasyonla ilgili genel haber yayınları. Üçüncü video, 21 Ekim’de “Barış Pınarı Harekatı: Sınırdaki Suriyeli mülteciler güvenli bölgeye nasıl bakıyor?” [3] başlığını taşıyor, yani Suriyeli mültecilerin operasyonla ilgili görüşlerine ilişkin bir haber videosu. İlk iki haberin altında Suriyelilere karşı daha agresif bir tavır sergileyen yorumlar[4] yer alıyor. Genel olarak, *Türk askerlerinin Suriyeliler için savaştığını ancak Suriyelilerin Türkiye’de rahatça yaşamaya devam ettiklerini* dile getirmişler.

21 Ekim’de yayınlanan videoda, sınırda yaşayan Suriyelilerin evlerine geri dönmek isteyip istemediklerine dair görüşleri yer alıyor. Bazıları “evet, hükümet tarafından güvenli bölge oluşturulduktan sonra gideriz” diyor [5]; bazıları da Türkiye’de rahat bir yaşamları olduğu için Suriye’ye geri dönmeyeceklerini söylüyor [6]. Bu videodaki Suriyeliler, AKP’yi ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın kendilerine yönelik tutumunu açıkça desteklese de videonun altındaki yorumlar çoğunlukla onlara karşı yöneltilen büyük bir düşmanlığa işaret ediyor: “En iyinizin ... tek bir suriyeli istemiyoruz” [7]. Videoda Türkiye’den ayrılmayacaklarını söyleyenlere atıfta bulunarak “Bu ülkeden gitmem diyor sizi isteyen kim?” diyor bir kullanıcı. “İŞİD ARTIĞI yobaz dinci miskin herifleri ülkemde İS-TE-Mİ-YO-RUM.... Hepiniz bir birden defolup gitçeksiniz o güvenli

7 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Verilerine Göre Türkiye’deki Suriyeliler 25 Temmuz 2019 <https://bianet.org/1/13/210836-goc-idaresi-genel-mudurlugu-verilerine-gore-turkiye-deki-suriyeliler> [Erişim 17 Ekim 2020]

8 Operation Peace Spring starts in N Syria: Erdoğan 9 Ekim 2019 <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/operation-peace-spring-starts-in-n-syria-erdogan>

bölgeye.” [9]. “Bunları tek tek öldürmeli yoksa hayatta gitmem ben burda burda boşuna demiyor adam.” [10], “memleketimin arap vatani olmasını istemiyorum.” [11]

Kullanıcılar, Suriyelilerin ülkelerini satıp buraya geldiklerini dile getirirken, onlara kimlikleri üzerinden, yani Suriyeli (Araplar) oldukları için olumsuz yakıştırmalarda bulunarak bu kişileri hedef gösteriyor ve hakaret ediyor: “klasik arap oportünizmi” [12] ve “işte arap ulusu” [13]. Onları aşağılamak için, bu kişilerden “...vatan aşkı bayrak aşkı toprak aşkı denen bir duygu yok kendini düşünen ucubeler” [14] olarak bahsediyorlar. Yorum yazan kullanıcılar, ülkedeki ekonomik sıkıntılar için bu kişileri suçluyor ve bu yüzden gitmeleri gerektiğine inandıklarını söylüyor: “bela oldular başımıza,”[15] “eşek gibi çalışıyoruz, kendi karnımız doymadan Suriyelilerin karnını doyuruyoruz” diyorlar. [16] “Suriye, Suriyeli laflarını duyunca istemsizce tiksiniyorum artık. Türk milleti bu ekonomik ve sosyolojik felaketi daha fazla çekmek zorunda değil.” [17] Daha da kötüsü, onları ülkeden “süpürmenin” bir yolunu bulmak için, biri “tek yol soykırım” [18] diyor ve bir diğeri de “...gerekirse onları s.ke s.ke göndeririz” diyor. [19]

Kullanıcılar, Suriyelilerin ülkelerini satıp Türkiye'ye geldiklerini dile getirirken, onlara kimlikleri üzerinden olumsuz yakıştırmalarda bulunarak bu kişileri hedef gösteriyorlar.

İkinci olarak, Twitter'da #Suriyeliler etiketiyle birlikte yazılan yorumları iki haftalık süre boyunca analiz ettik. Örnek alınan tweet veri setine göre de, Türkiye'de çoğunlukla hoş karşılanmıyorlar ve ülkelerinde savaşan Türkiyeli askerler yerine, gidip kendileri için savaşmaları gerektiği söyleniyor. Bazı tweetler şu şekilde: (1) “Suriyeli gençler ülkemde refah içinde sefa sürerken benim askerimin onlar için şehit olmasını istemiyorum!”; (2) “Suriyeli ler tavşan gibi üretken bizim gencecik fidanlar bir bir yitip gidecekler kim için ne için ülkemde Suriyeli istemiyorum onların Savaşı'nın bedelini odemekte” (3) “Suriyeliler sivilce gibi oynayınca daha çok çoğalıyor ama bunlar oynamayınca da çoğalıyor nasıl bi sivilce bunlar”

Bu yorumlar aynı zamanda militarist söylemi örtük nefretle pekiştiren bir dilin kullanımına da işaret ediyor: Savaş varsa bazıları öldürülmeli, Suriye için savaşması ve şehit edilmesi gerekenler Suriyeliler olmalı. Örneğin, (4) “İstanbul sokaklarında Suriyeli gençler yeterince boy gösterdi. Artık kendi topraklarına dönüp savaşmak, gerekirse toprakları için şehit olmak onların hakkıdır. “[...] Etrafta genç Suriyeliler varken çocuklarımız Suriye için savaşmasın”. Aynı zamanda, Suriyeli mültecilere yönelik ayrımcılığın, ulusal kimlik vurgusu ile üretildiği görülüyor.

#Suriyeliler etiketi altındaki kimi yorumlar, onların daha fazla hakka sahip olduğunu iddia ederek, sözde “ayrıcalıklarına” ilişkin dezenformasyon yayıyor.

Dahası, #Suriyeliler etiketi altındaki kimi yorumlar, “Suriyelilerin” ev sahibi ülkenin nüfusundan, yani Türkiye'den daha fazla hakka sahip olduğunu iddia ederek, sözde “ayrıcalıklarına” ilişkin dezenformasyon yayıyor. Bu durum, “biz” ve “onlar” ayrımının keskinleşmesini daha da besleyerek, ırkçı ve ayrımcı mesajların Twitter üzerinden izleyicilere ulaşmasına neden oluyor. Ayrıca, Suriyeli mültecilerin köşe yazısı ve haberlerde neredeyse sadece Türkiye'deki varlıkları nedeniyle hedef alındıkları görülüyor. Örnekler şu şekilde: (5) “Suriyeli çocuktan cesur itiraf:Türk askeri Suriye'de savaşırken biz araplar burada nargile ,çay günümüzü gün ediyoruz”, (5) “Eğitimciyim 35 tane ıraklı ve

suriyeli öğrencimiz var inanın son model telefonlar, lüks kıyafetler ve orijinal Adidas Nike ayakkabılar giyorlar. Ben ise 35 tlik çakma adidas aldım . Kim ülkenin vatandaşı bizmi onlarmı acaba??”

#Suriyeliler etiketiyle yalnızca bireysel yorumlar nefret söylemini yaymakla kalmıyor; aynı zamanda milliyetçi medya kamplarının haber zincirlerinin retweet edilmesi Suriyeli mültecilerin bir tehdit olarak algılanmalarını besliyor. Örneğin AKP iktidarına karşı olan milliyetçi *Sözcü* gazetesi köşe yazarı Murat Muratoğlu'nun [20] haberi, #Suriyeliler etiketiyle retweetlendi (2.3K): “Peki, bu insanlar Avrupa ülkeleri için bir tehdit de bizim için değiller mi? Madem bu kadar kötü bir şey, neden bunu kendi halkımıza yaşatıyoruz? Avrupa'yı korkuttuğumuz milyonlarca Suriyeli ile yıllardır birlikte yaşıyoruz ” şeklinde yorumda bulunmuştu. Mülteciler yeniden Türkiye'nin güvenliğine tehdit olarak ve bu nedenle Türkiye'deki gerilimin kaynağı olarak görülüyorlar.

Türkiyeli askerler yerine Suriyelilerin ölmesi gerektiğine inanıyorlar.

SURİYELİ MÜLTECİLERLE İLGİLİ ANA ANLATILAR

Tablo 2

ANA ANLATI	Suriyeliler ülkelerine geri dönmeli ve onun için savaşmalılar	
ALT-ANLATILAR	Suriyeli mülteciler yerine yaygın olarak “Suriyeli” ifadesi kullanılıyor	Suriyelileri “ülkelerini satmakla” suçlayarak hoş karşılamıyorlar
	Suriyeliler “tavşan gibi çoğalırken” Türkiye'deki gençlerin birer birer öldürüldüğünü iddia ediyorlar	Türkiyeli askerler yerine Suriyelilerin ölmesi gerektiğine inanıyorlar

Mültecilere yönelik düşmanlığı doğrudan yaymamış olsalar da, kimi yorumcular Suriyeli mültecileri sadece Avrupa ülkelerine gönderilebilecek niceliksel varlıklar olarak görüyorlar ve bu onları insandışılaştırma iması taşıyor: (9) “Kardeşim sana aç karna sabah akşam 500 bin suriyeli yazıyorum”(10) “Hollanda da Türkiye ye yönelik silah ihracatını askıya almış.... Yaz kızım ;Hollanda ya 500 bin Suriyeli:)”

Tüm bunlar, çoğunlukla askeri hareket döneminde, bölgesel üstünlüğe dayalı düşmanlığın ve ekonomi referanslı nefret söyleminin, mülteci kimliğiyle ilişkilendirilen en korkunç iletişim biçimi haline geldiğini örnekleniyor. Yukarıdakilere benzer yorumlar, çevrimiçi medya platformları aracılığıyla potansiyel kitlelere nefret söylemi yayıyor.

4. Vaka 2: SİYASİ MUHALEFET

Özellikle 2016'daki darbe girişiminden sonra, iktidara yönelik siyasi muhalefete karşı eleştirel sesleri bastırmak için Terörle Mücadele Kanunu (TMK) uygulamaya konuyor ve terör eylemlerinin muğlak tanımı, siyasi muhalefetin ve gazetecilerin yanı sıra yazarlar, avukatlar, akademisyenler ve insan hakları savunucularına karşı soruşturma açılmasına neden oluyor. TMK ile ilişkilendirilerek iddia edilen suçlar, siyasi muhalefetin Türkiye'nin yararına çalışmadığı, yani bu grupların kendi ülkelerine karşı faaliyette buldukları iddiasını kuvvetlendiriyor.

Bu araştırma bağlamında AKP döneminde siyasi muhalefetin “terör suçlarıyla bağlantılı oldukları” iddiasıyla hedef alındıkları söylenebilir. Örneğin, hükümet yetkilileri bilhassa 2015'teki genel seçimlerde oyların yüzde 12'sini kazanan, demokratik bir yolla seçilen Halkların Demokratik Partisi'ni (HDP) Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile ilişkilendiriyor. Bu, temelde, siyasi muhalefetin düşmanlık dili ile nasıl hedef alındığını ve bunun sonunda onları nasıl suçlu haline getirdiğini gösteriyor. Bu duruma örnek oluşturması açısından HDP ile ilgili bir vaka seçildi: Ocak 2019'da Selahattin Demirtaş'ın bir kitabından bir tiyatro oyunu uyarlaması yapıldı. Bu vaka sadece Demirtaş ve HDP ile ilgili değil, ana muhalefet partisi CHP ile de ilgiliydi. Selvi Kılıçdaroğlu, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nun eşi, Dilek İmamoğlu, CHPLi İstanbul Büyükşehir Belediye (İBB) Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun eşi, ve CHP İstanbul İl Başkanı Canan Kaftancıoğlu da oyunu izleyenler arasındaydı.

Öncelikle vakanın hükümet yetkilileri tarafından nasıl yorumlandığına işaret ediyoruz. Demirtaş'ın kitabının 11 Ocak'ta kapalı olarak sahneye uyarlanması ardından İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 12 Ocak'ta yaptığı konuşmada oyunu izleyenleri şu yorumla hedef aldı: “Ellerinizin üzerindeki kanı tiyatro oyunuyla temizleyemezsiniz.”⁹ Bu vaka sadece HDP'yi değil, CHP'yi de hedef alarak devam etti. Örneğin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Dilek İmamoğlu ve Kaftancıoğlu gibi oyunu izleyenlere atıfta bulunarak bu olayla ilgili görüş bildirdi: “Ana muhalefetin başı o parti ile birlikte bir teröristin yazmış olduğu kitabın sahnelendiği tiyatroyu izliyorlar.”¹⁰ Böylece sadece Demirtaş değil, ana muhalefet partisi CHP de oyunun sahnelenmesinden bir hafta sonra Türkiye'deki resmi yorumların ardından iktidar yanlısı medyanın hedefi oldu. Bu örnek, hükümet karşıtı muhalefetin PKK ile bağlantılı olduklarının iddia edildiği bir söylemde nasıl hedef alındığına işaret ediyor. Aynı söylem AKP dostu medyanın çevrimiçi baskılarının yanı sıra Medyascope ve T24 gibi bağımsız çevrimiçi medya platformları tarafından yayınlanan videoların altındaki kullanıcı yorumlarında ve oyunun Twitter'daki yankılarında da görülüyor.

Bu örnek, hükümet karşıtı muhalefetin PKK ile bağlantılı olduklarının iddia edildiği bir söylemde nasıl hedef alındığına işaret ediyor.

9 Soylu, “Devran”ın Okuma Tiyatrosuna Gidenleri Hedef Aldı 13 Ocak 2020 <https://bianet.org/5/94/218500-interior-minister-on-theatre-play-adapted-by-demirtas-s-book-you-can-t-clean-the-blood-on-your-hands-with-plays> [Erişim 15 October 2020]

10 “Erdoğan, Demirtaş'ın kitabı için, 'Bir teröristin yazmış olduğu kitap' dedi” 16 Ocak 2020 [çevrimiçi] <https://www.gazetefersude.net/erdogan-demirtas-in-kitabi-icin-bir-teroristin-yazmis-oldugu-kitap-dedi> [Erişim 15 Ekim 2020]

Hürriyet gazetesi köşe yazarı Nedim Şener, bu uyarlamayla ilgili “Bu Fotoğraf bir Projedir” [21] başlıklı yazısıyla Demirtaş’ı “PKK ile bağlarını işaret ederek” hedef aldı. Demirtaş’ın PKK ile ilgili önceki yorumlarına atıfta bulunurken, CHP’yi de HDP gibi hedefi haline getirmek için CHP’nin HDP’yle görünürdeki bağlantısına dair bir söylem oluşturdu, diğer bir deyişle, hükümete karşı siyasi muhalefetle bağlantılı olanları itibarsızlaştırdı ve suçladı. Şener gibi, *Yeni Şafak* gazetesinden Tamer Korkmaz [22] ve *Sabah* gazetesinden Mahmut Övür [23], bu gazetelerin internet versiyonlarında yayınlanan yazılarında Demirtaş’ı “terörist” kavramı ile hedef alarak okuyucuları belli bir anlam çıkarmaya yönlendirdi ve nihayetinde siyasi muhalefetin ülkenin yararına çalışmadığını, bunun yerine “terörizmi” desteklemeyi hedeflediklerini ima etti.

12 Ocak’ta Medyascope’un Youtube kanalında Başak Demirtaş ile eşi Selahattin Demirtaş’ın oyununa dair yapılan kısa bir röportajın yer aldığı video yayınlandı [24]. Demirtaş’ı ve katılımcıları “terörist”, “terör taraftarı” olarak nitelendiren yorumların yanı sıra bazı yorumcular Demirtaş’ın ölmesini istiyordu: (1) “Selahattinnn Allah soyunu kurutsun” ve (2) “Eli kanlı bir katili .binlerce Kürt ve Türk halkını katletmiş bir canavarı barış güvercini gibi halkımıza lanse etmeye çalışıyordunuz. Bu milletin bu yalanlara karnı tok.”

Tiyatro oyunu ile ilgili başka bir video 12 Ocak’ta T24’ün YouTube kanalında tekrar yayınlandı. [25] Aynı terör söylemi, sadece Demirtaş’a değil İmamoğlu’na yönelik düşmanlık içeren yorumlarda da vardı: (1) Utanmadınız mi teröristlerle aynı safta oturmaya. Birde yazdıklarını izlemeye gitmişler o halinin. Dilek İmamoğlu ....Hele sen bir daha asla eşine oy vermem.” (2) “Yine CHP: [...] Vay be ne günlere kaldık vah vah vah teröristin tiyatrosunu Atatürk’ün partisi izlemeye gidiyor” (3) “İnsanlıktan dem vuran katil terörist kışkırtıcısı ve destekçileri bir arada” Dahası, kullanıcılar iddialarını PKK referansı ile meşrulaştırıyorlar ve izleyicilerin üzerlerine bomba atılarak olası ölümlerini ima ediyorlar: (1) “Pkk nın üst yöneticileri biraraya gelmiş neden bir bomba atılmadı ona şaşıyorum.” (2) “Bir bomba bırakıcan kökten temizliycen”

Ayrıca çeşitli dillerde uluslararası medyada yayınlanan AKP karşıtı haberlere karşı koymayı amaçlayan Boğaziçi Küresel’e (BK) ait platformlardan biri olan yekvucut.com da iddiayı terör söylemiyle destekledi ve Twitter hesabından yayınladı [26]: “İmamoğlu, terör hükümlüsü Selahattin Demirtaş’ın “Tiyatro” ile aklanma çabasına destek verdi.”

Siyasi muhalefetin terörist destekçisi olduğu iddia ediliyor.

SİYASİ MUHALEFETE YÖNELİK ANA ANLATI

Tablo 3

ANA ANLATI	Hükümet karşıtı siyasi muhalefet ülkenin iyiliği için çalışmıyor	
ALT-ANLATILAR	Siyasi muhalefetin terörist destekçisi olduğu iddia ediliyor	Görünüşe göre “siyasi muhalefetin tamamı cezalandırılmalı” fikrindeler
	Siyasi muhalefetin kendisi terörist olarak görülüyor	Türkiye aleyhine çalıştıkları düşünülüyor

Devlet yetkilileri, siyasi muhaliflere karşı ceza davası açarken, esasen kimi hükümet yanlısı medya, hükümet yetkililerinin iddialarını temel alarak muhalefeti aynı şekilde hedef alıyor. Avrupa Komisyonu'nun "2020 Türkiye Raporu"nda da değinildiği üzere, kimi medya organlarının desteğiyle, Türkiye'de "ifade özgürlüğü konusunda yaşanan ciddi gerileme devam etti"¹¹ ve bu durum muhalif seslerin yaygınlaşmasını olumsuz etkiledi.

5. Vaka 3: HÜKÜMETE MUHALEFET EDEN ELEŞTİREL GAZETECİLER

2020 BİA Medya Gözlem Raporuna göre, en az 89 gazeteci ve medya çalışanı, "terör örgütü propagandası yapmak" ve "Cumhurbaşkanına hakaret" gibi suçlardan 7 kez ağırlaştırılmış müebbet olmak üzere 760 yıl 3 ay hapis cezasına çarptırıldı. Gazetecilerin çoğu tutuksuz yargılanıyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün 2020 Türkiye Raporu'na göre, "Türkiye'de yargı üzerindeki idari denetim ve siyasi baskı, mahkemelerin sistematik olarak düzmece iddianameleri kabul etmesine, Erdoğan hükümetinin siyasi muhalif olarak gördüğü kişi ve gruplara isnat edilen suç faaliyetlerine dair ikna edici kanıtlar olmadan onların tutuklanmalarına ve mahkum edilmelerine yol açtı. Bunlar arasında gazeteciler, muhalif politikacılar, aktivistler ve insan hakları savunucuları var."¹²

Bu siyasi ortamda, iktidara karşı "siyasi muhalif" olarak algılanan eleştirel gazetecilere sadece terörle ilgili suçlamalar isnat edilmekle kalmıyor aynı zamanda 2019 yılında SETA'nın yayınladığı raporda da görüldüğü gibi, hem devlet yetkilileri hem de kendileriyle yakın bağları olan kuruluşlar tarafından hedef alınıyorlar. bianet'in Medya Gözlem Veritabanı'nda gösterildiği gibi, gazetecilerin yargılandığı ceza davaları ve aldıkları hükümler bu yazının yazıldığı an itibarıyla de devam ediyor.¹³

Hükümeti eleştiren Gazeteci Can Dündar, Suriye'ye silah taşıdığı iddia edilen Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) turlarını konu alan ve "İşte Erdoğan'ın yok dediği silahlar" başlığıyla *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan haberi gerekçe gösterilerek "siyasi veya askeri casusluk amacıyla devletin gizli bilgilerini elde etmek ve ifşa etmek" suçlamasıyla 26 Kasım 2015'te tutuklandı ve 26 Şubat 2016'da serbest bırakıldı. 2016 yılının Mayıs ayında yargılandığı davada kararın açıklanmasını beklerken, Dündar Çağlayan Adliyesi önünde silahlı saldırıya uğramış ve aynı gün beraat etmişti. 2018 yılında Dündar'ın beraat kararı bozuldu ve Dündar yurtdışına çıktı. 7 Ekim 2020'de mahkeme Dündar'ın maddi varlığına el konulmasına karar verdi ve mahkemeye çıkmadığı için onu "kaçak" ilan etti. İnsan Hakları İzleme Örgütü, HRW, Dündar'ın mallarına el konulması kararının "eleştirel seslere acımasızca zulmedildiğinin sembolü olduğunu ve (gazetecilerin) meşru faaliyetlerine bir misilleme olarak özel

11 2020 Türkiye Raporu. 6 Ekim 2020

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/country_20_1791 [Erişim 15 Ekim 2020]

12 Turkey: <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/turkey>

13 <https://mediamonitoringdatabase.org/> [Erişim 15 Ekim 2020]

mülklerine el konulması yoluyla gazetecilere ve ailelerine yönelik yeni bir saldırı biçimi oluşturduğunu” belirtmişti.¹⁴

Dündar’a yönelik düşmanlığı örneklendirmek için, mallarına el koyma kararından önce kimi hükümet yanlısı çevrimiçi medya organlarında yayınlanan ve “kendisi gibi kaçak” olarak görülüp “kaçak” olduğu iddia edilen mal varlığını konu alan haberi seçtik. Bu bölümde, haber7.com’da yayınlanan haberi ve altındaki yorumları değerlendirip, AKP trolleri ve bazı Twitter fenomenlerinin tweet’lerini analiz ederek “muhalif gazeteciler başlarına gelen her şeyi hak ediyorlar” söyleminin çeşitli örneklerini sunuyoruz.

İktidar yanlısı bir internet haber portalı olan haber7.com’da 10 Mayıs tarihinde “Can Dündar’ın villası da kaçak çıktı! Ağaçları katletmiş...” başlıklı bir haber yayınlandı. Kullanıcılar arasında [28], Dündar’ı küçük düşürmek için “hain” kelimesini kimlik tanımlaması olarak kullananlar var: (1) “Bu hainlerin hepsinin villası var”, (2) “Hani devlet el koyacak ti vatan hainlerin mallarını” (3) “bunların herseyi kaçak kendileri gibi”, (4) “niye bu alçakların mal varlıklarına el konulmuyor” Dündar’ın gazetecilik faaliyetine de “casusluk” sıfatıyla atıfta bulunarak, “Casusluk ve ihanet gibi şeyler içlerinde”, “Ülkeye karşı casusluk... ve mülk sahibi oluyor. Bu sadece Türkiye’de oluyor,” diyorlar. Kimisi “yabancı güçlerin” Türkiye’yi yok etmek istediği anlatısını takip ediyor ve “bunlar yabancı güçlerin gazeteci görünümlü istihbarat memurları” diyor. Dündar doğrudan hedef alınıyor: (5) “Tüm imkanlar bizde ama şimdi keşfediyoruz hainin binasının kaçak olduğunu. Neden şimdiye kadar bu hainlerin kafasına vurmadık” ve “... bu ülke senin gibi insanlardan nefret ediyor”. Burada görüldüğü gibi son yorumlar bir amaca da işaret eden düşmanlık dilini örneklendiriyor: *Dündar ortadan kaldırılmalıdır*. “Kaçak” mülkiyet vakası bu kişiler için düşmanlık dilinin kullanımının yaygınlaştırılmasını kolaylaştıran bir araç haline dönüşmüş gibi duruyor.

“Kaçak” mülkiyet vakası bu kişiler için düşmanlık dilinin kullanımının yaygınlaştırılmasını kolaylaştıran bir araç haline dönüşmüş gibi duruyor.

Süheyb Öğüt’ün (iktidar yanlısı *Sabah* gazetesi köşe yazarı Hilal Kaplan’ın eşi) Küresel İlişkiler Başkanı olduğu Boğaziçi Küresel ile yakın ilişkileri olan kardeşi Selman Öğüt, Dündar ile ilgili yazılar yazıyor.¹⁵ Dündar’ın sahip olduğu mülkün ruhsatsız olduğunu belirten haberin ardından Twitter hesabında bundan bahsetti ve tweet 115 yorum içeren 1.2K retweet aldı. [29] Türk bayrağının eşlik ettiği (ve yine bir kısmı yeşil toplu olan) hesapların cevap olarak gönderdiği kimi yorumlarda, ana anlatının “Dündar’ın nasıl hain olduğu” üzerine kurulu olduğu görülüyor. Öğüt’ün tweetinin altına yorum yapan kullanıcılar ayrıca belirteç olarak #MilliHesaplarBurada etiketini kullanıyorlardı. O dönem kimi hesaplar hükümeti Dündar’ın mülküne el koymaya çağırıyordu - ki bu neredeyse dört ay sonra Eylül ayında gerçekleşti ve bu haber çoğunlukla hükümet yanlısı medya kuruluşlarında yer buldu.

14 Turkey: Press Freedom Under Attack 14 Ekim 2020. <https://www.hrw.org/news/2020/10/14/turkey-press-freedom-under-attack> [Erişim 26 Ekim 2020]

15 Örneğin Temmuz 2017’de, “Can Dündar Vatan hainidir” başlıklı bir yazı yazmıştı [çevrimiçi] <https://www.internethaber.com/can-dundar-vatan-hainidir-1790700y.htm>

AKP trolleri olarak adlandırılan gibi kimi iktidar ağırları da nefret dili Hain olarak görülüyorlar. üretmeye motive oldukları için bu konuda eylemde bulunuyor; kimi söylemleri manipülatif bir biçimde tersine çevirerek AKP düşmanı olarak belirledikleri kişileri hedef alıp, onları tehdit ediyorlar. Bu kişi ve gruplar, Dünder'a karşı kullandıkları anlatının yanında, "kaçak" mal varlıkları olduğunu düşündükleri diğer gazetecileri de hedef alıyorlar.¹⁶

MUHALİF GAZETECİLERE YÖNELİK ANA ANLATI

Tablo 4

ANA ANLATI	Muhafif gazeteciler cezalandırılmayı hak ediyorlar çünkü onlar ulusal bütünlüğü savunuyorlar	
ALT-ANLATILAR	Hain olarak görülüyorlar	Bu gazetecilerin aşağılanması gerektiğine inanıyorlar

Düşmanlık dilinin yer aldığı anlatıda hedef alınan tek gazeteci Dünder değil. Bu, neredeyse iktidar politikalarını desteklemeyen gazetecilerin çoğunun çeşitli sözcük seçimleriyle deneyimledikleri genel durumun mikro bir yansıması: "Onlar başlarına gelen her kötü şeyi hak ediyor."

6. Vaka 4: İSTANBUL SÖZLEŞMESİ SAVUNUCULARI OLARAK KADINLAR

bianet'te yayınlanan habere göre, İstanbul Sözleşmesi 2019 yılı yaz aylarından bu yana ülkede kimi grup ve çevreler tarafından hedef alındı.¹⁷ 2011 yılında İstanbul'da imzaya açılan sözleşme "Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi"dir. Kadınları hedef alan şiddeti önlemeyi ve bu şiddeti uygulayanları cezalandırmayı amaçlayan İstanbul Sözleşmesi "aile kurumunu yok etmek ve yeni nesilleri Batı kültürüne özendirmeyle sorumlu tutuluyor."

Sözleşme'ye yönelik dezenformasyon anlatısını incelemek, Türkiye medyasında ve sosyal ağlarda kadınları hedef gösteren ifadelerin gücüne ve kalıplara önemli ölçüde işaret ediyor.

AKP eski milletvekili Mehmet Metiner'in 6 Mayıs 2020'de İstanbul Sözleşmesi'nin meclisten geçmesini yanlış bir karar olarak yorumlamasıyla Türkiye'de sözleşmeye yönelik eleştiri ve iddialar arttı. Bu doğrultuda Metiner'in yorumunun ardından tartışmaların arttığı 11 Mayıs - 18 Mayıs 2020 döneminde çevrimiçi medyada yayınlanan bir haber metnini, Akit TV'nin YouTube kanalında yayınlanan iki yayını ve videonun altına yazılan kullanıcı yorumlarını örnek olarak alıyoruz. Sözleşme'ye yönelik dezenformasyon anlatısını incelemek, Türkiye medyasında ve sosyal ağlarda kadınları hedef gösteren ifadelerin gücüne ve kalıplara önemli ölçüde işaret

¹⁶ Kimi troller için bakınız <https://twitter.com/debuffer2>, <https://twitter.com/THEMARGINALE/status/1260618547799212033?s=20>, <https://twitter.com/melihesatacil>, <https://twitter.com/AK-suHandan/status/1263095671982305282?s=20>

¹⁷ Erkeklik saldırdı kadınlar savundu: İstanbul Sözleşmesi. 17 Ağustos 2020. <https://bianet.org/1/20/229134-erkeklik-saldirdi-kadinlar-savundu-istanbul-sozlesmesi-kronolojisi> [Erişim 26 Ekim 2020]

ediyor. teyit.org'a göre, "Sabah, Yeni Akit ve Milli Gazete gibi gazetelerin manşetlerinde yer alan İstanbul Sözleşmesi karşıtı iddialara göre, sözleşmenin gizli amacı, 'gerçek yüzü' herkesten saklanıyor, Türkiye'nin sözleşmeyi imza ve kabul süreciyle ilgili şaibeler var ve sözleşme Türk aile yapısını tehdit ediyor.¹⁸

Kadına yönelik nefret dolu ve hedef gösteren açıklamalarıyla bilinen *Yeni Akit* yazarı Abdurrahman Dilipak, 11 Mayıs'ta "Aile nasıl kurtulur?" başlıklı bir yazı kaleme aldı ve bu sözleşmenin bir rezalete yasal bir çerçeve oluşturduğunu (LGBTİ+'lara atıfta bulunuyor) ve hiçbir şeyin ailenin ve gençliğin geleceğine yönelik bu tehdit kadar önemli ve birincil olmadığını yazdı.¹⁹ Yazının altındaki kullanıcı yorumları [31] sadece onun argümanlarını desteklemekle kalmıyor, aynı zamanda "terör" bağlantıları ile HDP'yi hedef alıyordu: "Münafıklar HDP kız çocuklarını dağa kaçırıyor [...] şu anda şu kız çocuklarını düşünmüyorsunuz." [32]. "hdppkkchp Dağa kaçırdıkları kızlara terörist başları ne yapıyor" [33]. Aile kurumlarını savunmak için yapılan yorumlardan biri şöyle: "aile devlet demektir, ailesiz devlet olmaz" [34]. Yorumlar arasında ailenin yok edilmesinden kadınların sorumlu görüldüğüne işaret edenler de vardı: "Hocam,duygularımıza tercüman oluyorsunuz. Kocasından boşanmadan çoluk çocuk sahibi kadınların başka erkeklerle yaşayarak gayri meşru çocuk sahibi oluyorlar, hiçbirşey yapılamıyor...Bu toplumu çok acıtıyor." [35] "Şiddetli gecimsizlik ayrılıyorlar servet kadına borc adama kalıyor." [36]. Kullanıcı yorumlarının ana fikri şu şekilde görülebilir: "İstanbul sözleşmesi iptal edilmelidir toplum ve aileyi yok etmek içindir bizim aile yapımıza terstir". [37]

11 Mayıs'ta *Yeni Akit* gazetesine bağlı Akit TV'nin youtube kanalında yayınlanan "Derin Gerçekler" adlı programda "Sebepler ve Sonuçlarıyla İstanbul Sözleşmesi" [38] konu edildi ve üç erkek sözleşme hakkında konuştu. Bu konuşmacılardan biri olan Dilipak sözleşmeyi "rezalet" ve "ahmaklık" olarak yorumlamıştı. Dilipak'ın argümanını destekleyen videonun altındaki Youtube yorumları temelde İslamcı referanslara atıfta bulunuyor ve sözleşmeyi herhangi bir yasal veya rasyonel argüman sunmadan aileyi yok eden bir sözleşme olarak görüyordu. 16 Mayıs'ta da Akit TV'nin YouTube kanalında "Sebepler ve Sonuçlarıyla İstanbul Sözleşmesi" [39] konulu "Ters Kutuplar" adlı program yayınlandı. Videoda yayınlanan sunumda, tartışma başlamadan önce, kadına yönelik şiddetle mücadele etmek amacıyla kurulan Mor Çatı Vakfı'nı hedef aldılar ve sözleşme karşıtı bir profesörün yorumuna karşı gelen yorumları eleştirdiler. Vakfı "sapık", "Mor Çetesi", "gay destekçileri" olarak tanıttılar. Sunumda vakfın web sitesini gösterirken, özellikle vakfın telefon numarası ve adres bölümüne adeta bir hedefin adres ve telefon bilgilerini veriyormuş gibi yakın plan yapıldı. Bu programa dair yorumlar arasında [40], uluslararası bağışçılarla ilgili aynı anlatı vardı: "Soros gibi fitnenin finansörleri bizzat milyarlar harcayarak, tüm haber kanallarını ve sosyal medya ile, kadın kuruluşlarını aynı doğrultuda kullanmaya kalktılar." Dahası, sözleşme karşıtı profesörü desteklemek için, yine sözleşmeyi savunanlara "leşler" dendi.

¹⁸ <https://teyit.org/istanbul-sozlesmesi-hakkindaki-efsaneler-ve-gercekler>

¹⁹ Yazılardan birinde İstanbul Sözleşmesi'ni savunanlara "fahişe" diyor 27 Temmuz 2020 <https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/akpnin-papatyalari-33008.html> [Erişim 16 Ekim 2020]

Nefret söylemi içeren kullanıcı yorumlarına, nefret medyası dışındaki bazı medya kuruluşlarının paylaşımlarında da rastlanabilmektedir. Örneğin Deutsche Welle'nin Twitter hesabında 12 Mayıs 2020'de "İstanbul Sözleşmesi neden hedef alınmaktadır" başlıklı bir yazı paylaşıldı. [41] Bu paylaşımın altındaki yorumlar, sözleşmeyle ilgili tersine çevrilmiş retoriği içeriyor: "İstanbul sözleşmesinden beridir kadına yönelik şiddet" ve "Lgbt toplarının hortlamasına sebep olduğu için tepki çekiyor". Bazı gazeteciler, aile kurumunu korumak için Twitter'da #istanbulsözleşmesinehayır etiketi altında sözde dini referanslarla paylaşımlarda bulundular. Akit TV'nin "İstanbul Sözleşmesi 9 yıldır yuva yıkıyor" başlıklı videosu [42] Twitter'da #istanbulsözleşmesinehayır etiketiyle de yayımlandı ve kimi yorumlar arasında; "Sözleşme özel olarak insanlığı yok etmek için tasarlandı"; "namus kavramını yok ediyor," "LGBT İstanbul sokaklarında dolaşüyor" gibi ifadeler vardı.

İSTANBUL SÖZLEŞMESİ'Nİ SAVUNAN KADINLARA YÖNELİK ANA ANLATI

Tablo 5

ANA ANLATI	Sözleşmenin kadınlara sağladığı haklarla, kadınlar aile kurumunun yıkılmasına sebep olacak		
ALT-ANLATILAR	Sözleşme, "toplumsal cinsiyet haklarını" savunduğu için bu topluma göre değil	Sözleşme, aynı zamanda eşcinselliği meşrulaştırdığı için aile yapısına aykırı	Sözleşme açıkça bu toplumun namus, gelenek ve dini değerlerine aykırı

Bu vaka, çevrimiçi medyada yayılan yorumlar aracılığıyla ve bir dizi asılsız görüşle sözleşme hakkında kamuoyunu yanıltmaya yönelik dezenformasyon anlatılarını da örnekleyen bir vaka olarak seçildi. Sonuç olarak bu vaka, kadınların ve haklarının karalandığına işaret ediyor.

7. İHTİYAÇLARA İŞARET EDEN MEVCUT DURUM

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Türkiye’de nefret söylemini çevrimiçi ortamda ve sosyal medyada görünür kılmak için herhangi bir izleme mekanizması bulunmuyor. Ayrıca, Türkiye’de sivil toplum tarafından yapılandırılmış bir özdenetim mekanizması yok. HRW ve Uluslararası Af Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar, belirli gruplara yönelik nefret söylemini görünür hale getirmek için düzenli olarak Türkiye’ye çağrı yapıyor.

11 Temmuz 2020’de Twitter, Türkiye’de AKP’nin gençlik kanadına atfedilen 7.340 hesabı kapattıklarını duyurdu. Bu hesapların kimisi AKP trollerine aitti. 2019 yılında içerik kaldırma talepleri için Twitter’a en çok mahkeme kararı gönderen ülke Rusya’dan sonra Türkiye’ydi.²⁰ Ancak Türkiye YouTube’daki nefret içeriklerinin kaldırılmasını talep eden ülkeler arasında 11. sırada yer alıyor.

Sosyal medyaya ilişkin yeni düzenlemeleri içeren yasa insan haklarına yönelik kısıtlama olarak görüldü.

Türkiye’de artan yasaklanan içerikleri ve web sitelerini listeleyen freewebturkey.com ve Twitter’da @engelliweb gibi web portalları var. Bu portallar özellikle AKP’yi eleştiren engellenmiş içeriğin görünmesini de sağlıyor. Aynı zamanda, Türkiye’de 2020 yılının üçüncü çeyreğinde “en az 347 haberin” engellendiği biliniyor.²¹ Buna ek olarak, Şubat 2020’de Türkiye’nin kuzey Suriye’ye yönelik askeri saldırı sırasında sosyal medya platformlarında ve mesajlaşma uygulamalarında kısa süreli bir kesinti yaşanmıştı.

İfade Özgürlüğü Derneği’nin raporuna göre 2019 sonu itibarı ile 130 bin URL adresine, 7 bin Twitter hesabına, 40 bin tweete, 10 bin YouTube videosuna ve 6 bin 200 Facebook içeriğine 5651 sayılı Kanun ve diğer hükümlere istinaden erişim engellendi.²² Bu durum düşünüldüğünde, Türkiye’nin VPN kullanımında dünyada 3. sırada yer alması şaşırtıcı bulunmayacaktır.²³

Sosyal medyaya ilişkin yeni düzenlemeleri içeren yasa, Freedom House gibi birçok hak temelli uluslararası kuruluş tarafından özellikle çevrimiçi medyada insan haklarına yönelik kısıtlama ve “Türkiye’de internet düzenlemelerinin dramatik bir şekilde tırmanması” olarak görüldü.²⁴ Hükümet, bu kanun tedbirinin Batılı ülkelerle benzer olacağını iddia etse de, yasa şu şekilde değerlendirildi: “Türkiye mahkemeleri ve denetleyici kurumlar, kanunun kötüye kullanılmasını önlemek için gerekli bağımsızlıktan yoksundur. Bu nedenle yasa, uygulamada, çevrimiçi olarak eleştirel sesleri susturmak için yeni bir araç olarak hizmet edebilecek.”²⁵

20 İçerik kaldırma talebi: <https://transparency.twitter.com/en/reports/removal-requests.html#2019-jul-dec>

21 3 ayda en az 347 internet haberine sansür 2 Ekim 2020

<https://bianet.org/bianet/ ifade-ozgurlugu/231985-3-ayda-en-az-347-internet-haberine-sansur>
[Erişim 26 Ekim 2020]

22 2019’da 130 bin internet adresi engelledi

<https://bianet.org/1/19/226846-2019-da-130-bin-internet-adresi-engelledi> [Erişim 26 Ekim 2020]

23 Türkiye 2019’da dünyada en çok VPN kullanan 3. ülke oldu: VPN nedir? <https://tr.euronews.com/2020/07/01/turkiye-yasak-dinlemedi-dunyada-en-cok-vpn-kullanan-3-ulke-oldu-internet-erisim>
[Erişim 26 Ekim 2020]

24 Turkey: Passage of Social Media Law Curtails Human Rights 30 Temmuz 2020 <https://freedomhouse.org/article/turkey-passage-social-media-law-curtails-human-rights-online> [Erişim 26 Ekim 2020]

25 12. nota bakınız

8. SONUÇ

Bu rapor, çevrimiçi medyada nefret ve dezenformasyon anlatılarının motivasyonlarını ve yayılma dinamiklerini her hedef grup için örnek olarak seçilen dört ayrı vaka çalışması aracılığıyla gösteriyor. Böylelikle rapor, çeşitli nefret ifadesi biçimlerinin nasıl ortaya çıktığı, etkileşime girdiği ve potansiyel olarak nefret içeriğinin çevrimiçi medya ortamını nasıl şekillendirdiğine dair genel bir bakış sağlıyor. Türkiye’de sosyal medyaya ilişkin yeni düzenlemeler yürürlüğe girse de, bu düzenleme çevrimiçi medyada ve iletişim platformlarında kullanılan nefret diline ilişkin herhangi bir mevzuatı içermiyor. Bu rapor bu nedenle nefret dolu mesajlar ve çevrimiçi ortamda yayılan dezenformasyonla mücadele etmek için bir özdenetim mekanizmasına ihtiyaç olduğunu da savunuyor.

Hedef grup analizinin gösterdiği gibi, yalnızca bir bireye veya belirli bir gruba yönelikmiş gibi görünen nefret içeriği, baskın grubun atfettiği olumsuz özelliklerle tüm “ötekileri” hedef alan nefret söylemine doğru genişleyebiliyor. Düşmanlık dilini nefret söylemi açısından özel olarak analiz ettiğimizde, bu dilin “stereotipleştirme”, “önyargı” ve “ayrımcılık”, “ötekileştirme” süreciyle ile örtüşüğünü görüyoruz.

Çevrimiçi medyada yayınlanan içeriklere dair yapılan yorumlar göz önüne alındığında, nefret diline sahip olan yorumların çoğunlukla doğrudan nefret içeriği üretmeyen medyada yer aldığına işaret etmek önem taşıyor. İkinci olarak, nefret söylemi Suriyeli mültecilere karşı küfürlü dil içeriyor. Üçüncüsü, hükümete karşı olan siyasi muhalefete ve gazetecilere yönelik düşmanca dil, sırasıyla ölüm tehdidi ve aşağılama ile birlikte yer alıyor. Siyasi muhalefete ve muhalif gazetecilere karşı düşmanlık dilini kullananlar, güçlerini hükümet yetkililerinin de bu muhalefete karşı durdukları pozisyondan alıyor gibi duruyor. Özellikle bu konuda fitili ateşleyen çoğunlukla hükümet yetkilileri gibi görünüyor. Nefret söylemine “terör söylemi” eşlik ediyor. Bu, hükümete yönelik siyasi muhalefetin esas olarak nasıl hedef alındığını ve iddia edilen “terör” suçlarıyla ilişkilendirilerek suçlandığına da işaret ediyor. Son olarak, kadınlara yönelik ayrımcı dile gelince, kullanıcıların konu hakkında kamuoyu önünde yorum yaparken, İstanbul Sözleşmesi’ni savunanları hedef almak istediklerinde (örneğin) Twitter’da iktidar yetkililerini etiketledikleri görülüyor.

Tüm bunlar, devletten bağımsız bir şekilde çevrimiçi medyaya yönelik olarak kurulacak bir izleme ve takip mekanizmasının aciliyetine işaret ediyor.

Yargı, Türkiye’de ifade özgürlüğünün sınırlarını sadece keyfi olarak tanımlamakla kalmıyor, aynı zamanda yetkililer TMK’nın uygulama alanını siyasi muhalefete, muhalif gazetecilere ve hak savunucularına kadar genişletiyor. Ayrıca, hükümetin medya ve iletişim mecraları üzerindeki kontrolü, ifade özgürlüğünün temel ilkeleriyle çelişiyor. Bunun nedeni, yaptırımlarla ilgili kararlarının keyfi olması ve toplumun en savunmasız üyelerinin haklarını garanti etmemesi ve onları nefret söyleminin hedefi haline gelmekten koruyamaması gibi duruyor.

Tüm bunlar, hükümete yönelik iktidar dili dışındaki görüşleri sesleri hedef alarak nefret söylemi yayan hesaplar ve kullanıcı yorumlarını da içeren çevrimiçi medyalarla mücadele etmek için, devletten bağımsız bir şekilde çevrimiçi medyaya yönelik olarak kurulacak bir izleme ve takip mekanizmasının aciliyetine işaret ediyor. Bu mekanizma aynı zamanda yargının nefret söylemi ve ifade özgürlüğü arasındaki sınırlara ilişkin farklı yorumlarının görünür kılınmasına da yardımcı olabilir. Aksi takdirde, Türkiye’de, çevrimiçi medya ve iletişim platformlarında dolaşıma giren düşmanlık dili ve asılsız argümanlarla yayılan dezenformasyon nedeniyle, toplumsal kutuplaşmanın giderek artması kaçınılmaz olacaktır.

9. POLİTİKA ÖNERİLERİ

- Özellikle hak temelli sivil toplum örgütleri tarafından çevrimiçi medyada nefret söylemini ve dezenformasyonu görünür kılmak için bir özdenetim mekanizması kurulmalı ve geliştirilmelidir. Bu örgütler günlük, haftalık, aylık ve yıllık olarak “Sosyal Medyada Nefret Söylemi İzleme” raporları yayınlamalıdır.
- İzleme çalışması yapan sivil toplum kuruluşları aynı zamanda dezenformasyona yönelik doğruluk kontrolü yapan bağımsız platformlarının çabalarına katkıda bulunmak ve bu platformlarla birlikte mücadele etmek için gönüllü bir destek mekanizması kurmalıdır.
- Medyada nefret dili kullanımının önüne geçmek için medyada nefret söylemi takibi yapan gazeteciler, akademisyenler ve STK’lar birlikte bir sözlük ve kılavuz hazırlamalıdır.
- Sivil toplum kuruluşları tarafından başlatılacak medya okuryazarlığı kampanyaları aynı zamanda nefret içeriğine tepki göstermeye yönelik olmalıdır. Örneğin, haftalık olarak, nefret diline karşı farkındalık yaratmak için çevrimiçi bilgilendirici kartlar yayınlanabilir.
- Çevrimiçi medya izleme girişimleri, nefret içeriği ürettiği bilinen medya kuruluşlarıyla sınırlı olmamalıdır; bağımsız yayın ve yayıncılık yaptığını iddia eden platformların online medya hesapları ve Twitter hesapları da izlenmelidir. Bu, olası nefret söylemi içeren ve dezenformasyona yol açabilecek yorumlara karşı kullanıcı yorumlarının izlenmesine yardımcı olacaktır.
- Youtube ve Twitter gibi kullanıcı yorumlarına açık olan platformları günlük olarak izlemek ve bu doğrultuda izleme raporları hazırlamak için hak örgütleri gönüllü ekipler oluşturabilir.
- Bu raporlar, ortak stratejiler ve politikalar geliştirebilmek için hükümet, Meclis, milletvekilleri, yerel yönetimler, medya düzenleme kurumları, meslek örgütleri, medya okuryazarlığı eğitimcileri ve doğruluk kontrolü platformları ile paylaşılmalıdır.

- Online medya ve sosyal medyaya dair yapılacak tartışmalar çerçevesinde, kullanıcıların yorumlarına açık olan platformlarda “sözcük seçiciliğini sağlamak” için bir tür filtre geliştirilebilir; böyle bir filtre, dile yerleşik kimi sözcüklerin kullanımına karşı bir engel oluşturmaya yardımcı olabilir.
- İçerik üreten bağımsız medyada yayınlanan kimi haber ve/veya videolar için okur ve/veya izleyici yorumlarının kaldırılması seçeneği bir öneri olarak düşünülebilir.

Literatür ve kaynaklar

Ozduzen, O., Korkut, U., & Ozduzen, C. (2020). 'Refugees are not welcome': Digital racism, online place-making and the evolving categorization of Syrians in Turkey. *New media & Society*.

*Kullanıcı yorumlarında geçen tahsisler oldukları gibi bırakılmıştır.

ANALİZ EDİLEN METİNLER VE KULLANICI YORUMLARI:

[1] Barış Pınarı Harekatı: Suriye Operasyonun Ayrıntıları, BBC Türkçe, 9 Ekim 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=1NI7ORsXpTA&lc=UgyrycjsjtTol81cL4l4AaABAg>

[2] Barış Pınarı Harekatı'nda ikinci gün, BBC Türkçe, 10 Ekim 2019. https://www.youtube.com/watch?v=RA_22Zfur-k&lc=UgyQb1MO5-EAJDTw4094AaABAg&ab_channel=BBCNewsT%C3%BCrk%C3%A7e

[3] Barış Pınarı Harekatı: Sınırdaki Suriyeli mülteciler 'güvenli bölgeye' nasıl bakıyor?, BBC Türkçe, 21 Ekim 2019. https://www.youtube.com/watch?v=W0vG7a6g56c&lc=UgzozvzE0UITu0_eMj94AaABAg&ab_channel=BBCNewsT%C3%BCrk%C3%A7e [Erişim 15 Ekim 2020]

[4] 3. Nota bakınız

[5] [5] ve [19] arasındaki tüm yorumlar videonun altında bulunabilir

[20] M. Muratoğlu, Avrupa'yı Türkiye'ye çeviririz tehdidi, *Sözcü*. 11 Ekim 2019. <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/murat-muratoglu/avrupayi-turkiyeye-ceviririz-tehdidi-5382687/> [Erişim 15 Ekim 2020]

[21] N. Şener, Bu fotoğraf bir projedir, *Hürriyet*. 15 Ocak 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nedim-sener/bu-fotograf-projedir-41419896> [Erişim 15 Ekim 2020]

[22] T. Korkmaz, Barış tiyatrosu yahut kim inanır, *Yeni Şafak*. 17 Ocak 2020 <https://www.yenisafak.com/yazarlar/tamerkorkmaz/baris-tiyatrosu-yahut-kim-inanir-2053998> [Erişim 15 Ekim 2020]

[23] M. Övür, Tiyatro'nun arkasındaki tiyatro, 16 Ocak 2020. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2020/01/16/tiyatronun-arkasindaki-tiyatro> [Erişim 15 Ekim 2020]

[24] Selahattin Demirtaş'ın kitabı "Devran"ın okuma tiyatrosu: Başak Demirtaş'la söyleşi, 12 Ocak 2020 https://www.youtube.com/watch?v=amV5tecaQqM&ab_channel=Medyascope. [Erişim 15 Ekim 2020]

- [25] M.Övür. Tiyatronun arkasındaki tiyatro. 16 Ocak 2020. <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/ovur/2020/01/16/tiyatronun-arkasindaki-tiyatro>. 16 Ocak 2020. [Erişim 15 Ekim 2020]
- [26] İBB Başkanı Ekrem İmamoğlu, terör hükümlüsü Selahattin Demirtaş'ın "Tiyatro" ile aklanma çabasına destek verdi. 16 Ocak 2020 <https://twitter.com/yekvucutcom/status/1217066745535569921> [Erişim 15 Ekim 2020]
- [27] Can Dünder'in villası da kaçak çıktı! Ağaçları katletmiş... 13 Mayıs 2020. <https://www.haber7.com/guncel/haber/2974097-can-dunderin-villasi-da-kacak-cikti-agaclari-katletmis>, 13 Mayıs 2020. [Erişim 15 Ekim 2020]
- [28] Tüm yorumlar bir önceki notta belirtilen yazının altında
- [29] @selmanogut, 13 Mayıs 2020. <https://twitter.com/selmanogut/status/1260600596631076865>
- [30] A. Dilipak, Aile nasıl kurtulur? *Yeni Akit*. 11 Mayıs 2020. https://www.yeniakit.com.tr/yazarlar/abdurrahman-dilipak/aile-nasil-kurtulur-32196.html?utm_source=gazeteoku&utm_medium=referral [Erişim 15 Ekim 2020]
- [31] Tüm yorumlar bir önceki notta belirtilen yazının altında
- [32] [32] ve [39] arasındaki yorumlar Dilipak tarafından köşe yazısının altında bulunabilir
- [39] Derin Gerçekler, Akit TV. https://www.youtube.com/watch?v=nvRIYPP69Dg&t=6s&ab_channel=AK%C4%B0TTV 11 May 2020. [Erişim 15 Ekim 2020]
- [40] Tüm yorumlar burada: Ters Kutuplar, 16 Mayıs 2020. Akit TV, https://www.youtube.com/watch?v=nvRIYPP69Dg&t=6s&ab_channel=AK%C4%B0TTV
- [41] Tüm yorumlar bir önceki notta belirtilen videonun altında bulunabilir [Erişim 15 Ekim 2020]
- [42] İstanbul Sözleşmesi neden hedef oluyor?, @dw_turkce, 12 Mayıs 2020. https://twitter.com/dw_turkce/status/1260239352086630401 [Erişim 15 Ekim 2020]
- [43] İstanbul sözleşmesi 9 yıldır yuva yıkıyor, Akit TV. 11 Mayıs 2020 <https://www.akittv.com.tr/video-galeri/3966-istanbul-sozlesmesi-9-yildir-yuva-yikiyor>. [Erişim 15 Ekim 2020]

Yazar Hakkında

Sinem Aydınli (Ph.D.), 2018 yılında Londra Loughborough Üniversitesi'nde Medya ve Yaratıcı Endüstriler programında doktorasını tamamladı. Tezi, Türkiye basınında "siyasi ötekilerin" söylemsel oluşum sürecine odaklanıyor ve medya artikülasyonlarının anlam yaratımında oynadığı rolü değerlendiriyor. 2018 yılından beri bianet/IPS İletişim Vakfı ekibi ile vakfın çeşitli projeleri üzerinde çalışmakta olan Aydınli, Media Ownership Monitor Turkey 2018 projesinin araştırmacısıydı. Yazarın araştırma alanları medya söylemi, ayrımcılık ve kültürel politikalarıdır.

Bu yayın, DİRENÇ (RESILIENCE) projesi araştırmasının bir parçasıdır. Araştırma raporlarının ikinci dizisi Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye’de NEFRET SÖYLEMİ VE DEZENFORMASYON İÇEREN ANLATILARIN ANALİZİNİ inceliyor.

Batı Balkanlar ve Türkiye’deki dokuz medya geliştirme örgütü, AB tarafından finanse edilen “DİRENÇ: Batı Balkanlar ve Türkiye’de nefret propagandası ve bilgi kirliliğinin önlenmesi, medya özgürlüğünün yeniden tesisi için sivil toplum hareketi” projesi kapsamında güçlerini birleştirdi. Üç yıllık proje Güney Doğu Avrupa Medyanın Profesyonelleşmesi Ağı (SEENPM) ve Orta ve Güney Doğu Avrupa’daki medya geliştirme örgütleri ağı tarafından koordine ediliyor ve Arnavutluk Medya Enstitüsü (Tiran), Mediacentar Vakfı (Sarajevo), Kosovo 2.0 (Priştine), Karadağ Medya Enstitüsü (Podgorica), Makedonya Medya Enstitüsü (Üsküp), Novi Sad Gazetecilik Okulu (Novi Sad), Barış Enstitüsü (Ljubljana) ve bianet’in (İstanbul) partnerliğinde uygulamaya konuluyor.